

Gergely Pál

**Elnöki beszámoló az MTA Debreceni Területi Bizottságának
2015. évi munkájáról***

Létszám és tudományos potenciál

Az MTA Debreceni Területi Bizottsága (hagyományos és elterjedt rövidítéssel: DAB) tevékenysége három megyére terjed ki: Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Jász-Nagykun-Szolnok tudományos életét van hivatva összefogni. Nagy figyelmet fordít arra a bizottság vezetése, hogy az országhatáron túl is segítse a tudományos élet szervezését, s a regionalitást a legtágabban értelmezve építse ki kapcsolatait a hozzá közel eső országok tudósaival.

Területi bizottságunk létszámát tekintve a legnagyobbak közé tartozik: köztestületi tagjaink száma 1202 fő, ebből akadémikus 27 fő. Jelenleg az Akadémiai Adattár frissítését végezzük a DAB régiójában, a fiatal PhD fokozattal rendelkező kutatók belépését szorgalmazzuk. Az elmúlt évben régióink számos tudományterület jeles képviselőjét elvesztette. Arató Mátyás, Széchenyi- és Akadémiai-díjas matematikust; Borsos János agrármérnököt, az MTA DAB korábbi főtitkárát; Kormos János matematikust; Kurucz Gyula agrármérnököt, az MTA DAB Agrártudományi Szakbizottság tiszteletbeli elnökét; Papp Imre történészt; Patonay Tamás kémikust; Tamás Attila Eötvös-koszorú díjas irodalomtörténészt.

Tudományos potenciálunkat jelzi, hogy a Lendület-programnak, amely a nemzetközi szinten is elismert hazai kutatási projektek támogatását szolgálja, régióinkban 2015-ben is volt nyertese Székvölgyi Lóránt (Debreceni Egyetem, Biofizikai és Sejtbiológiai Intézet) biológus személyében.

A testületi munkát az MTA TABT Debreceni Akadémiai Bizottság Titkárságán 7,5 fő segíti. A közalkalmazotti létszám az elmúlt évben nem változott.

Területi bizottságunk 2015. évi tevékenységét 14 szakbizottságban és 87 munkabizottságban látta el. A szakbizottságokat átszerveztük az MTA osztálystruktúrájának megfelelően. Egy-egy szakbizottságunk működik Nyíregyházán, ill. Szolnokon, mindkét városban a helyi főiskolák a tudományos közélet bázisai, mindkét intézménnyel produktív együttműködést folytatunk. A DAB 2015-ben 137 rendezvénynek adott otthont, s ezek több mint felének a szakbizottságok

---

* Elhangzott a DAB 2016. február 24-i közgyűlésén.

voltak a szervezői. Az MTA DAB az egész társadalom felé nyitott intézmény, a székházat a szabad kapacitás terhére külső partnerek is igénybe vehetik, elsősorban tudományszerűsítő, közéleti rendezvényekre.

Elmúlt évi közgyűlésünket februárban a szokásos keretek között tartottuk meg, erről a helyi hírközlő szervek is tájékoztattak (tudósítás Hajdú-Bihari Naplóban, interjú a Debreceni Városi TV-ben). A tudományos előadást Balla József professzor tartotta, témája a „Hem-stressz és vaszkuláris kalcifikáció az érbetegségek kialakulásában” volt.

Az MTÜ programjai

A Magyar Tudomány Ünnepe debreceni nyitóünnepsége és a 2015. évi Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat főcíme „A tudomány evolúciója: a valós és a virtuális világok”, a tudományt, mint a hiteles ismeretszerzést segítő eszköz kulcsfontosságú szerepét hirdette.

Az első tudományos előadást Bíró Tamás egyetemi tanár a Debreceni Egyetem Immunológiai Intézetének igazgatója, MTA Lendület kutatócsoport vezető tartotta. Az előadás témája a belső kannabinoid rendszer volt, ami az emberi szervezet egyik legújabban felfedezett szabályozó hálózata, az összes szervben részt vesz a belső környezet egyensúlyának kialakításában, finomhangolásában.

Sélei Nóra a Debreceni Egyetem Brit Kultúra Tanszék egyetemi tanára előadásának címe „A tudomány neme, avagy a *Frankenstein* és a bioetika” volt. Az előadás Mary Shelley regényének 1831-es változatát értelmezi újra abból a szempontból, hogy a regény milyen genderkonstrukciók felhasználásával teremti meg a tudós alakját és a tudomány fogalmát, és hogy ez a genderkonstrukció miképpen függ össze azzal a jelenséggel, hogy a köztudatban Frankenstein alakja összemosódik a szörnyével, a szörny(ü)séggel. Az előadó röviden kitért arra a kérdésre is, hogy mindezek a felvetések miképp függenek össze napjaink égető bioetikai kérdéseivel.

Az ünnepségen került sor az MTA Atommagkutató Intézet Szalay Sándor-díjának átadására. Ebben az évben Biri Sándor tudományos tanácsadó volt a díjazott, aki létrehozta az elektron - ciklotron - rezonancia (ECR) laboratóriumot, ahol jelentős eredményeket ért el a gyorsítótechnikai fejlesztések és plazmafizikai kutatások területén.

Ezt követte az Észak-Alföldi Regionális Innovációs Díjak odaítélése. Ezt az elismerést az MTA Debreceni Területi Bizottságának kezdeményezésére a régió három megyei kereskedelmi és iparkamarája 1996-ban alapította. A díj célja olyan – regionális és országos szinten is – eredményes tudományos-technológiai fejlesztő munka és kimagasló egyéni teljesítmény jutalmazása, amely termék- vagy szolgáltatásfejlesztést, műszaki vagy ipari innovációt valósított meg. A pályázatot a DAB és a régiójához tartozó három megyei kereskedel-

mi és iparkamara, valamint 2009-től az INNOVA Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési és Innovációs Ügynökség közösen hirdeti meg. 2015-ben a díjat a Godwill-Trade Kft. (Hajdú-Bihar Megye) az úriparban használatos fejlesztése, bonyolult geometriájú, nagy pontosságú, különleges igénybevételeknek kitett, repülő hardverek és földi kiszolgáló egységek gyártástechnológiájának különleges anyagokból való kifejlesztése (alumínium, titán, invar stb), a Szamos Cipőipari és Kereskedelmi Kft. (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye) a Magyar Termék Nagydíjas Szamos Kőlyök supinált gyermek lábbelije, a SZIMmetria Gépipari és Kereskedelmi Kft. (Jász-Nagykun-Szolnok Megye) a biomasszából energia előállítására alkalmas mobil pelletáló üzem és növényi olaj előállítására szolgáló hidegsajtoló olajprés család fejlesztésért nyerte el.

A DAB Székház 32 tudományos rendezvénynek biztosított helyszínt a Magyar Tudomány Ünnepe novemberi időszakában.

Az MTA hatodik, egyben első határon túli regionális testületével a Kolozsvári Területi Bizottságával történő együttműködésünk állandónak, szervesnek és folyamatosnak mondható, a DAB-nak szinte valamennyi szakbizottsága szoros kapcsolatot ápol az erdélyi tudományos élet fórumaival. Ezek jellemzően közös konferenciaszervezéseket, egymás rendezvényeinek látogatását, személyes kapcsolatok fenntartását jelentik; de gyakori a határon túli magyar hallgatók tudományos pályájának segítése, doktori témavezetés, doktori cselekményekben való részvétel, kutatóhelyi tapasztalatszerzés biztosítása is. A Debreceni Akadémiai Bizottság határon túli magyar tudományosság segítésére vonatkozó feladatait és felelősségét elsősorban földrajzi fekvése határozza meg, számunkra a kárpátaljai és az erdélyi kapcsolattartás a legfontosabb. Előbbi helyen a magyar felsőoktatás és kutatás a magyarság száma és a jelen politikai környezet által meghatározott szűk keretek között valósul meg. Sok tehetséges fiatal tanul magyarországi egyetemeken, van, aki tudományos fokozatot is szerez. A kutatási lehetőségek azonban rendkívül behatároltak Kárpátalján. Erdélyben ezzel szemben pezsgő tudományos életet találunk, az MTA Kolozsvári Területi Bizottsága, valamint az erdélyi felsőoktatás kiépült keretei lényegében egyenrangú partneri kapcsolatok kiépítését teszi lehetővé. A kapcsolattartás néhány fontos eleme:

– Szálláshelyek biztosításával elsősorban a kapcsolatok elmélyítését szolgáló rendezvényekre való eljutást segítettük. (Kiss Árpád Emlékkonferencia, Számelméleti Konferencia, Endokrin Napok stb.)

– Doktori védéshez kapcsolódóan (pl.: Bökös Borbála, Kolozsvár) is történt szállásbiztosítás.

– Segítjük debreceni és határon túli magyar pedagógusok együttműködését (Kölcsey Ferenc Református Gyakorló Általános Iskola – Bod Péter Tanítóképző, Kézdivásárhely).

– A DAB székházban tavaly 16 külföldi kutatónak biztosítottunk kedvezményes szálláslehetőséget, 38 vendégéjszakát töltöttek el nálunk.

A DAB vezetése kiemelten fontos feladatának tekinti a tudományos utánpótlás támogatását, a fiatal nemzedék kutatói ambícióinak segítségét. A Debreceni Egyetem Hatvani István Szakkollégiuma rendszeresen a DAB Székházban tartja Tudományos Hallgatói Konferenciáját. A legutóbbira decemberben került sor, amelyen több szekcióban hangzottak el előadások, bizonyítva, hogy régióink a tudományos utánpótlásban bővelkedik. Szintén a tudományos utánpótlás támogatását szolgálta az immár VI. alkalommal megrendezett „Interdiszciplinaritás a régiókutatásban” konferencia, amely kifejezetten fiatal kutatók nemzetközi ülés-szaka. Ennek a törekvésnek a jegyében középiskolásoknak szóló pályázatot is kiírtak az elmúlt évben. A pályaművek témája a fény volt. A tiszántúli régió gimnáziumait kerestük meg. Meglepően nagyszámú és minőségi pályamunka érkezett. Külön örömmel vettük tudomásul, hogy nem csupán a különböző eredményességi mutatók alapján elitgimnáziumnak minősülő középiskolák diákjai adtak be komoly pályamunkákat, hanem gyakorlatilag ismeretlen, vidéki középiskolákból is érkeztek pályázók (több vezető gimnáziumból viszont nem érkezett egyetlen pályamunka sem). Bizakodásra ad okot, hogy a tehetség és a tudományok iránt való érdeklődés az elmaradottabb, rurális települések középiskolásai között is megmutatkozott. A díjazottak a székházban rendezett ülés keretében mutatták be kutatásukat, és vették át díjaikat.

2015-ben sikeres volt a DAB Klub működése is. Számos rendezvénye teltházat vonzott. Az összejövetelekre széles körből hívtunk hallgatóságot. A rendezvényre látogatók száma megnövekedett, ezért annak helyszínét a legnagyobb termünkbe helyeztük át. A DAB Klub vezetője 2014. június 25-től Rácz István egyetemi tanár. A DAB Klub szervezési feladatai elvégzésében Dr. Krénné Cserép Zsuzsanna közművelődés-szervező van segítségünkre.

Elismerések és kapcsolatok

Az elmúlt évben is törekedtünk arra, hogy a régió legkiválóbb kutatóinak munkásságát elismerjük. A DAB Pro Scientia Érmével 2015-ben az MTA DAB vezetősége két személyt díjazott. Bitskey István akadémikus tudományos munkája során kiemelkedő eredményeket ért el. Az MTA Debreceni Területi Bizottságnak előbb alelnökévé, majd 2008-ban elnökévé választották. Más akadémiai testületekben is vállalt feladatot. Számos konferencián – például Németországban, Ausztriában, Olaszországban – képviselte előadásaival a magyar irodalomtudományt. Kitüntették a Magyar Érdemrend Tiszti Fokozatának érdemrendjével. Eger díszpolgára. Nem utolsósorban említénénk meg, hogy Bitskey István kiváló sportember, korosztályában verhetetlen úszó. A DAB Pro Scientia Érem másik díjazottja Fekete Károly püspök úr, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, egyetemi tanár. Kiemeljük, hogy 2005–2014 között az MTA Debreceni Akadémiai Bizottságának főtitkára volt, munkásságával jelentősen hozzájárult a különböző tudományterületek harmonikus egyensúlyához.

A DAB Pro Cooperatione díját Buzogány Dezső kolozsvári egyháztörténész professzor kapta. DAB Plakettet a Területi Bizottság három személy részére adományozott. Balla József az MTA Debreceni Területi Bizottsága Hypertonia és Nephrológiai Munkabizottságának elnöke. Bényei Tamás, aki a Debreceni Egyetem Brit Kultúra Tanszékét vezeti. A jelenkori irodalomtudomány meghatározó, nagyhatású egyénisége. Bár munkásságának középpontjában a 20. századi és a kortárs angol regény kutatása áll, mind publikációs, mind oktatási tevékenysége jóval szélesebb körű ennél: a posztkoloniális elméletektől a narratológián keresztül a bioetikáig és a filmtudományig terjed. Nábrádi András elnöke az MTA Debreceni Területi Bizottság Agrártudományi Szakbizottság Agrárökonómiai Munkabizottságának. „A tudomány támogatásáért” Érmes Gregán Orsolyának az INNOVA ügyvezetőjének ítélte a vezetőség. Az ügyvezető asszony irányította szervezet messzemenőig támogatja a régió fejlődésének előremozdítását, a gazdasági szféra és a tudomány összekapcsolódását, a tudománynak a gyakorlati életbe való eljuttatását. Elismerő oklevelet kapott Kovács Szilvia a Debreceni Egyetem Kossuth Lajos Gyakorló Gimnázium magyartanárnöje.

Számos neves kutató fordult meg székházunkban, tartott előadást, konzultációt vagy workshopot, vendégeink voltak közéleti személyiségek, művészek, szakemberek országhatárainkon belülről és azon túlról: Bagdy Emőke (Károli Gáspár Református Egyetem), Pasi Tuominen, a Finn Köztársaság magyarországi nagykövete, Galánfi András a Népművészet Mestere, Kocsis Fülöp hajdúdorogi érsek-metropolita, Mohai Gábor előadóművész, Kádár Nagy Lajos festőművész, Julius Glaser (Royal Institute of Technology, Svédország), Magnus Sandström (Skockholmi Egyetem)

Székházunk több kiállításnak is helyet adott az elmúlt évben. Másfél, kéthavonta új kiállítást szervezünk, változatos művészeti irányzatokat, stílusokat mutatunk be. Kiemeljük Szipál Márton világhírű debreceni kötődésű fotóművész kiállítását, aki idős kora ellenére személyesen is eljött és egyéniségével, képeivel örök emléket nyújtott.

Infrastruktúra és kommunikáció

Székházunk infrastruktúráját 2015-ben sikerült néhány területen fejleszteni. Informatikai rendszerünk megújult és Wi-Fi, EduRoam rendszer épült ki, a Bognár Rezső Terem első felében lévő széksorok és a kert megújítása elkezdődött.

A rendezvényeknek helyet adó termeket elneveztük. A földszinti 150 fős előadótermet az MTA Debreceni Területi Bizottságának alapító elnökéről Bognár Rezső Teremnek, az emeleti széksoros termet Debrecen polihisztor költőjéről Csokonai Teremnek neveztük el. A termet Komiszár János festőművész grafikai díszítik. Az MTA DAB nagylelkű felajánlásban részesült. Ujváry Zoltán professzor úr, Holló László festőművész fogadott unokája, Holló László festmés-

nyeket ajándékozott a bizottságnak. A művész képei díszítik az egyik emeleti előadótermet, így az a Holló László Terem elnevezést kapta.

Szorgalmazzuk a helyi hírközlő csatornákkal való rendszeres kommunikációt. A médiumok nyitottak és egyre több alkalommal adnak hírt a bizottság tevékenységéről mind írott mind hanganyag formájában. A honlapunk megújult (www.tab.mta.hu/debreceni-területi-bizottsag), az MTA portáljának (www.mta.hu) részét képezi és biztosítja rendezvényeink informatikai háttérét. Szívesen adunk hírt nemcsak közvetlenül a DAB Székházban megvalósuló programokról, hanem a régió eseményeiről is.

A könyvkiadáshoz a szak- és munkabizottságok tudásuk hozzáadott értékével járulnak hozzá. Régióink évente négyszer megjelenő interdiszciplináris folyóirata a Debreceni Szemle, melynek összeállításában aktívan vettünk részt. A kiadvány elektronikusan a <http://szemle.unideb.hu> oldalon megtekinthető.

Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzatával közművelődési megállapodást kötöttünk, mely együttműködésnek része egy szerény mértékű anyagi támogatás is. Ennek néhány eleme:

- az iskolarendszeren kívüli felnőttoktatási lehetőségek megteremtése
- a település környezeti, szellemi értékeinek, a helyi művelődési szokásoknak gondozása, gazdagítása
- a helyi kultúra értékeinek megismerésére művelődési alkalmak szervezése
- az egyetemes, a nemzeti, a nemzetiségi és más kisebbségi kultúra értékeinek megismertetése
- az ismeretszerző, az amatőr alkotó művelődő közösségek tevékenységének támogatása

Tervek

A DAB 2016-ban fogja ünnepelni fennállásának 40. évfordulóját. Az esemény alkalmából előadássorozattal és kiállítás szervezésével készül a testület.

A DAB épületét 1981-ben adták át a korszak korszerű építészeti technikájának a panelszerkezetnek alkalmazásával. Az akkoriban kialakított belső világítás, belső építészeti elemek avult állapotúak. A 2016-os évben tervezzük a Bogárnai Rezső Terem teljes körű felújítását és a székház világítási berendezéseinek megújítását.